

Η συγκίνηση και ο κανόνας

Ανδρέας Γιακουμακάτος - 27/03/2023

Τάσης Παπαϊωάννου, Χτισμένα και άχτιστα. Τρία μελετήματα για την αρχιτεκτονική και την σπουδή της, Εκδόσεις Ίνδικτος, Αθήνα 2022.

Τα ερωτήματα για τη φύση και τον χαρακτήρα της τη συνοδεύουν εδώ και αιώνες. Τι είναι η αρχιτεκτονική; Τέχνη ή επιστήμη; Πλαστικό γεγονός ή χωρική σύλληψη; Δημιούργημα της φαντασίας ή χρηστική οικοδομή; Υπερέχει η μορφή ή η λειτουργία; Η εικόνα ή το βίωμα; Η σοφία του ανώνυμου τεχνίτη ή η επεξεργασία του επώνυμου δημιουργού;

Αν η αρχιτεκτονική είναι η πιο αναγκαία από τις τέχνες, μπορούμε να την κατανοήσουμε όπως τις υπόλοιπες αλλά με συνείδηση της μοναδικότητάς της, ως τέχνης απαραίτητης για την επιβίωσή μας. Η αρχιτεκτονική, ενώ ικανοποιεί ιδιωτικές ανάγκες, δίνει μορφή στο δοχείο ζωής της κοινότητας που δεν είναι άλλο από την πόλη, τη σπουδαιότερη εφεύρεση του πολιτισμού μας.

Με τέτοιου είδους αμφιβολίες και θεωρήσεις αναμετράται ο Τάσης Παπαϊωάννου (ΤΠ) σε αυτή την τρίτομη, ιδιαίτερα καλαίσθητη και επιμελημένη έκδοση Χτισμένα και άχτιστα, τελευταία στη σειρά βιβλίων που

υπογράφει από το 2004 εξερευνώντας την αρχιτεκτονική. Πρόκειται για τρία τομεία με αντίστοιχους τίτλους: «Καλλιτεχνία και αρχιτεκτονική», Χτίσματα της φαντασίας», «Η γλώσσα της αρχιτεκτονικής». Με χρήση του πολυτονικού συστήματος (μια αξιοσημείωτη εκδοτική επιλογή), ο διακεκριμένος αρχιτέκτονας και καθηγητής του αθηναϊκού Πολυτεχνείου διαπραγματεύεται μια σειρά θεμάτων που τον έχουν απασχολήσει διαχρονικά: οι διαδικασίες της οπτικής αντίληψης (η «μαθητεία του βλέματος»), η σχέση αρχιτεκτονικής και ζωγραφικής, οι μηχανισμοί της αρχιτεκτονικής σύνθεσης, η σχέση χώρου και υλικότητας του αρχιτεκτονικού δοκιμίου, εντέλει η κατανόηση της αρχιτεκτονικής ως κοινωνικής κριτικής.

Γράφει στο «Καλλιτεχνία και αρχιτεκτονική» (σ. 26): «Χαρακτηριστική είναι η βασανιστική και επίπονη διαδικασία της αρχιτεκτονικής σύνθεσης, και ιδιαίτερα των πρώτων σταδίων της (...). Είναι μια φάση εξαιρετικά σύνθετων και πολύπλοκων νοητικών διεργασιών, κατά την οποία με αστραπιαίες ταχύτητες ανακαλούνται μνήμες, εμπειρίες, εικόνες, βιώματα... Εκεί, πάνω στα ακαθόριστα και άμορφα σχήματα, εμφανίζονται και εξαφανίζονται, εν ριπή οφθαλμού, ολόκληροι κόσμοι. Μεταβάλλονται, μετασχηματίζονται (...) ισορροπούν, γκρεμίζονται, απεικονίζοντας τις εκρηκτικές αλυσιδωτές αντιδράσεις που συντελούνται εκείνη τη στιγμή στο μυαλό του αρχιτέκτονα». Ο ΤΠ αποτολμά εδώ μια κοπιώδη και εκ βαθέων διερεύνηση της πιο μύχιας διεργασίας, που συνιστά πάντα ερώτημα για κάθε δημιουργική διαδικασία: πώς δηλαδή αναδύεται και σχηματοποιείται η περίφημη αρχική ιδέα του έργου τέχνης.

Αυτή η ώριμη αθωότητα, η αναζήτηση του βάθους, η αφοπλιστική και χωρίς ψιμύθια εξομολόγηση και η απουσία κάθε διδακτισμού διακρίνουν την προσέγγιση του συγγραφέα, αποκαλύπτοντας την εσώτατη σχέση με το αντικείμενο του πόθου του, την αρχιτεκτονική. Τα γραπτά του ΤΠ μυρίζουν εργαστήριο, υλικά, μολύβια, πλαστελίνες, σωληνάκια χρωμάτων αλλά και αμφισβήτηση, αμφιβολία, εντέλει δημιουργική και ίσως ανικανοποίητη αγωνία. Ανακαλούν μια ισχυρότατη παράδοση της ελληνικής αρχιτεκτονικής, που πάει από τον Πικιώνη έως τον Κρόκο, και που σήμερα μπορεί να φαίνεται ανεπίκαιρη ή και αναχρονιστική. Ωστόσο, ενώ η εικαστική έμπνευση του συγγραφέα «πηγάζει από το πολύτιμο ταμείο του ενστίκτου» (Πικιώνης), η σχεδιασμένη αρχιτεκτονική του αντλεί από τη λόγια σύγχρονη αρχιτεκτονική εμπειρία, και τούτο είναι πολύ ενδιαφέρον.

Δημοσιεύτηκε στην εφημερίδα «Το Βήμα-Βιβλία», 5 Μαρτίου 2023.